

เรื่องเด่นประจำฉบับ

การออมเพื่อชราภาพ

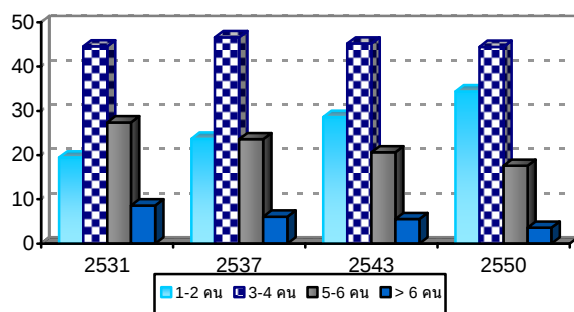
ตารางที่ 16 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยปี 2513-2571

	2513 ¹	2523 ¹	2533 ¹	2543 ¹	2551 ²	2561 ²	2571 ²
จำนวนประชากรรวม (ล้านคน)	34.40	44.83	54.55	60.92	66.48	69.68	70.64
โครงสร้างประชากร							
สัดส่วนประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี)	45.08	38.30	29.23	24.66	21.51	17.47	14.11
สัดส่วนประชากรวัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี)	49.91	56.25	63.40	65.95	67.37	66.48	62.38
สัดส่วนประชากรวัย 60 ปีขึ้นไป	5.01	5.46	7.36	9.51	11.12	16.06	23.52
• 60-69 ปี	3.13	3.31	4.49	5.75	6.46	9.62	13.12
• 70-79 ปี	1.35	1.64	2.06	2.80	3.56	4.69	7.64
• 80 ปีขึ้นไป	0.53	0.50	0.81	0.96	1.10	1.75	2.75
อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ 1 คน ต่อประชากรวัยแรงงาน (Age Dependency Ratio)	9.95	10.31	8.61	6.99	6.06	4.14	2.65

ที่มา: ¹ การสำรวจประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2513-2543

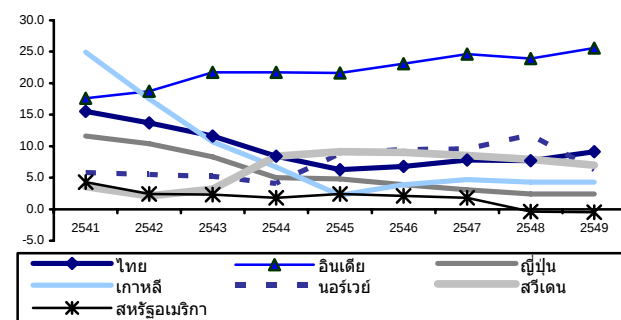
² การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2543-2573 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 4 ร้อยละ ของขนาดสมาชิกครัวเรือน

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 5 สัดส่วนการออมต่อรายได้ส่วนบุคคลปี 2541-2549

ที่มา: รายได้ประชาชาติของประเทศไทย พ.ศ. 2541-2549, สศช., CEIC, และ OECD Economic

Outlook 79 database

สถานการณ์และแนวโน้ม

อีก 20 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุถึงหนึ่งในสี่ของประชากร และเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบ ภายในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2551-2571 สัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 23.5 หรือหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งประเทศ และมีสัดส่วนสูงกว่าประชากรวัยเด็ก (0-14 ปี) เกือบ 2 เท่า ภาระการดูแลผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่า จากเดิมประชากรวัยแรงงาน 6 คน ร่วมกันดูแลผู้สูงอายุ 1 คน เป็นประชากรวัยแรงงานเกือบ 3 คน ร่วมกันดูแลผู้สูงอายุ 1 คน

แนวโน้มครอบครัวไทยมีขนาดเล็กลง อัตราการเจริญพันธุ์ลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 1.81 ในช่วงปี 2543-2548 เป็น 1.61 ในช่วงปี 2548-2553 และคาดว่าจะ เป็น 1.35 ในช่วงปี 2568-2573 จนทำให้ปัจจุบันนี้ครัวเรือนที่สมาชิก 4 คนขึ้นไปมีน้อยลง ขณะที่ขนาดครอบครัวที่มีสมาชิก 1-2 คน มีมากขึ้น แสดงถึงครอบครัวมีสมาชิกเพียงพอแม่ลูกไม่รวมปู่ย่าตายาย ทำให้เห็นแนวโน้มที่ผู้สูงอายุจะไม่ได้รับการดูแลจากบุตรหลานสูงขึ้น แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนว่าผู้สูงอายุต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น ดังนั้นวัยทำงานจึงต้องเก็บออมเงินตั้งแต่วัยนี้เพื่อไว้ใช้ในยามสูงอายุ

การออมเพื่อการชราภาพของประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว การออมในระดับครัวเรือนของประเทศต่างๆ (แผนภูมิที่ 5) พบว่า ประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุมานานแล้ว เช่น ประเทศนอร์เวย์ สวีเดน และญี่ปุ่น มีสัดส่วนการออมต่อรายได้ส่วนบุคคลลดลง ส่วนกรณีประเทศไทยเพิ่งก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และเป็นสังคมอย่างสมบูรณ์แบบในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า สัดส่วนการออมต่อรายได้ส่วนบุคคลเพิ่มขึ้น แต่ก็มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 9.1 ในปี 2549 ซึ่งไม่น่าจะเพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นเมื่อพิจารณาถึงสถานะความผันผวนทางเศรษฐกิจ รวมถึงงบประมาณภาครัฐก็ไม่เพียงพอในการจัดการทางสังคมได้อย่างทั่วถึงกับทุกกลุ่มอายุ การออมเพื่อชราภาพนับเป็นมาตรการหนึ่งในการสร้างหลักประกันความมั่นคงในยามสูงวัย คนทั่วไปควรออมเงินระยะยาวตั้งแต่วัยทำงานสำหรับใช้สอยในวัยสูงอายุ เมื่อพิจารณาบทเรียนการสร้างควมมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว มีสัญญาณบ่งชี้ถึงความจำเป็นที่ต้องเร่งสร้างหลักประกันรายได้เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคม

ตารางที่ 17 มูลค่าสินทรัพย์ของกองทุนต่างๆ

หน่วย : ล้านบาท

กองทุน	2548	2549	2550	% เปลี่ยนแปลง เฉลี่ย
กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพ	39,210.34	39,177.46	38,014.61	-1.52
กองทุนบำเหน็จบำนาญราชการ	286,748.74	320,760.98	375,586.37	15.49
กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ	345,895.94	386,656.94	441,720.26	13.85
กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ	18,455.88	25,475.24	38,016.85	52.99

หมายเหตุ : กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพปี 2550 รวมกรณีสงเคราะห์บุตร

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

ผู้สูงอายุในอีก 20 ปีข้างหน้า โดยประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุแล้วมีรูปแบบการออมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประเทศสแกนดิเนเวียใช้รูปแบบรัฐสวัสดิการ เป็นการเก็บค่าใช้จ่ายสำหรับภาษีและรายได้สูง ประเทศเยอรมันและฝรั่งเศส เช่นเดียวกับญี่ปุ่นและไทย ใช้รูปแบบการประกันสังคมจากการจ้างงาน และการจ่ายสมทบ กลุ่มประเทศตะวันตกและสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการตลาดเป็นฐาน โดยใช้การจ่ายเงินเข้ากองทุนสวัสดิการสังคม และนำไปลงทุน เช่น การเพิ่มหน่วยลงทุนในตลาดหุ้น การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ที่สร้างผลตอบแทนที่สูงขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าการลงทุนที่ได้รับผลตอบแทนสูงมักจะต้องยอมรับกับความเสี่ยงที่สูงขึ้นตามมา เนื่องจากเป็นการลงทุนที่ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ลงของเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และกลุ่มประเทศอาเซียนใช้รูปแบบของการสร้างเครือข่ายชุมชน ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการประกันสังคมของรัฐและชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคม

สภาพภาพการออมเพื่อการชราภาพของไทย ในปัจจุบันระบบการออมเพื่อชราภาพของไทยมีลักษณะเป็นการออมแบบบุคคลทั้งที่เป็นแบบบังคับและแบบสมัครใจ ครอบคลุมประชากรประมาณร้อยละ 30 ได้แก่ 1) กองทุนที่นายจ้างร่วมจ่ายเงินสมทบ เช่น กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพ ครอบคลุมลูกจ้างภาคเอกชน และพนักงานราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ 2) กองทุนการออมที่ประชาชนเป็นผู้จ่ายฝ่ายเดียว เช่น กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ หรือกองทุนรวมเพื่อการเกษียณอายุ ที่ประชาชนจะต้องออมเงินทุกปี และจะไถ่ถอนได้เมื่ออายุครบ 55 ปี โดยกำหนดอัตราซื้อหน่วยลงทุนขั้นต่ำที่ร้อยละ 3 ของรายได้หรือ 5,000 บาท และการประกันชีวิตที่มีลักษณะเป็นการออมทรัพย์ โดยเฉพาะการประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์ จะจ่ายเงินเอาประกันภัยเงินคืนเมื่อสัญญาครบกำหนดการประกันชีวิตเหมาะสำหรับผู้มีรายได้สูงหรือปานกลาง หรือผู้ที่ต้องการสร้างทุนการศึกษาให้กับบุตรหรือผู้ที่ต้องการสะสมทรัพย์ โดยมีอัตราเบี้ยประกันค่อนข้างสูง ทั้งนี้ กระทรวงการคลังกำลังศึกษารายละเอียดในการจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ เพื่อให้แรงงานที่เกษียณอายุสามารถรักษามาตรฐานการดำรงชีวิตไม่แตกต่างจากช่วงวัยทำงานมากนัก

ผู้มีงานทำออมเพียงหนึ่งในสี่ของรายได้ ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการออมของกลุ่มผู้มีงานทำที่มีความสามารถออมได้จำนวน 1,230 คน ของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ผู้มีงานทำประเมินตนเองว่าสามารถออมได้ร้อยละ 60.7 และผู้ที่ออมได้สามารถออมได้

ตารางที่ 18 การประกันชีวิตแบบออมทรัพย์ปี 2547-2549

ประเภท	2547	2548	2549	% เปลี่ยนแปลง เฉลี่ย
1. การประกันชีวิตแบบตลอดชีพ				
• จำนวนกรมธรรม์มีผลบังคับ	2,550,867	2,936,332	3,343,671	15.54
• จำนวนเงินเอาประกันภัย (ล้านบาท)	445,540	514,611	591,327	16.36
2. การประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์				
• จำนวนกรมธรรม์มีผลบังคับ	4,877,655	5,294,701	5,778,054	9.23
• จำนวนเงินเอาประกันภัย (ล้านบาท)	963,086	1,034,865	1,127,508	8.54

ที่มา : สมคมประกันชีวิต

ตารางที่ 19 รูปแบบการออม

รูปแบบการเก็บออม	ผู้ที่ตอบว่าใช่	ร้อยละ
เงินฝากในธนาคารพาณิชย์	742	60.3
เงินฝากในธกส.	129	10.5
เงินฝากในธนาคารอาคารสงเคราะห์/ออมสิน	178	14.5
บริษัทเงินทุนเครดิตฟองซิเอร์	7	0.6
เงินฝากในสหกรณ์ออมทรัพย์	185	15.0
เงินออมกับกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่	205	16.7
ประกันชีวิตประเภทสะสมทรัพย์	224	18.2
หุ้นกู้ภาคธุรกิจกองทุนรวม	6	0.5
การลงทุนในธุรกิจอื่น ๆ	19	1.5
การลงทุนในธุรกิจครัวเรือน	48	3.9
พันธบัตรหรือหลักทรัพย์รัฐบาลอื่น	25	2.0
สลากออมสิน	85	6.9
เงินให้กู้แก่บุคคลภายนอกครัวเรือน	16	1.3
เงินสดในมือ	256	21.5
การซื้อที่ดินทั้งที่อยู่ในรูปทรัพย์สิน	53	4.3
การซื้อทรัพย์สินมีค่า เช่น ทอง เพชร ฯลฯ	133	10.8
อื่นๆ เล่นแชร์	64	5.2

ที่มา : รายงานการศึกษาแนวทางการออมของกลุ่มผู้มีงานทำ ศูนย์บริการวิชาการแห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551

ทุกเดือนร้อยละ 64.5 โดยสามารถออมได้เฉลี่ยร้อยละ 27 ของรายได้หลักและรายได้เสริม หรือคิดเป็นเงิน 3,857 บาทต่อเดือน กลุ่มอาชีพที่มีศักยภาพในการออมสูงได้แก่ กลุ่มผู้มีงานทำในระดับหัวหน้างาน เช่น ผู้จัดการบริษัท ข้าราชการระดับสูง ผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะต่างๆ แพทย์ วิศวกร เป็นต้น ส่วนกลุ่มอาชีพที่มีความสามารถในการออมต่ำได้แก่ ผู้มีงานทำในระดับปฏิบัติการ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในการผลิตต่างๆ และผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการขายและให้บริการ เป็นต้น

นอกจากนี้ การออมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสะสมสินทรัพย์ในระยะยาว แต่เป็นการออมเพื่อไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุมากที่สุดร้อยละ 49.9 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายของบุตรหลาน และไว้ในยามชรา รูปแบบการออมนิยมการฝากเงินในธนาคารพาณิชย์ระยะสั้นมากที่สุดประมาณร้อยละ 60.3 รองลงมาเป็นเงินสดร้อยละ 21.5 และประกันชีวิตประเภทสะสมทรัพย์ร้อยละ 18.2 สำหรับรูปแบบการดำเนินชีวิตพบว่า ร้อยละ 52.4 ไม่มีการวางแผนการดำเนินชีวิต และมีผู้วางแผนทางการเงินร้อยละ 44.6 โดยผู้ที่วางแผนทางการเงินส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้สูงและเป็นแรงงานในระบบ และยังพบว่าผู้มีงานทำกว่าร้อยละ 50 มีความกังวลใจต่อการดำเนินชีวิตในยามชราภาพ โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากความกังวลว่าอาจมีเงินออมไม่เพียงพอในการใช้จ่ายยามชราภาพ ไม่สามารถพึ่งพาลูกหลานได้ หรือไม่สมารถหางานใหม่ทำได้ โดย 1 ใน 4 ของผู้มีงานทำที่มีความกังวลใจแต่ก็ไม่ได้วางแผนการดำเนินชีวิต

ดังนั้น คนไทยจำเป็นต้องสร้างหลักประกันความมั่นคงทางรายได้ นับตั้งแต่ในช่วงวัยหนุ่มสาว มีการเก็บออมและการบริหารจัดการเงินออมที่เหมาะสมตลอดช่วงอายุการทำงานไว้ใช้ภายหลังเกษียณอายุ ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การเตรียมรับมือกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

การออมในชุมชนเพื่อการชราภาพของแรงงานนอกระบบ

การออมในชุมชนเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งกำลังมีบทบาทสำคัญสำหรับประชากรกลุ่มแรงงานนอกระบบ ที่เป็นผู้ที่มีความเสี่ยงและเปราะบางทางสังคม มีหลายรูปแบบที่ริเริ่มและระดมทุนมาจากชุมชนเอง เช่น

- กองทุนสวัสดิการและบำนาญประชาชน กรุงเทพมหานคร เป็นโครงการนำเงินออมของสมาชิกในเขตต่างๆ ของ กทม. มาจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในสัดส่วนร้อยละ 40 ผู้ที่เป็นสมาชิกครบ 5 ปี เมื่ออายุ 60 ปี จะได้รับบำนาญอย่างน้อยเดือนละ 300 บาท และจะได้รับเพิ่มขึ้นในปีต่อไป เดือนละ 50 บาท

ตารางที่ 20 กองทุนสวัสดิการชุมชนปี 2548-2550

ภาค	จำนวนหมู่บ้าน	สมาชิก	เงินทุนสวัสดิการ	การสมทบเงินกองทุน (บาท)		
				อปท.	พอช.	สมาชิกกลุ่ม
กทม. และปริมณฑล	52	2,404	1,794,278	-	350,000	1,177,218
กลางตอนบน	467	22,870	14,330,231	491,000	2,365,000	1,958,580
ตะวันตก	376	161,720	4,700,384	630,000	2,663,254	3,461,558
ตะวันออก	693	29,980	8,290,023	1,529,775	1,941,804	41,520,589
เหนือ	485	63,411	19,678,421	1,214,000	2,275,000	9,509,100
ตะวันออกเฉียงเหนือ	406	24,572	26,695,865	1,038,500	2,576,735	11,484,610
ใต้	1,937	718,119	58,884,996	2,178,200	2,621,743	54,085,053
รวมทั้งประเทศ	4,416	1,023,076	134,374,197	7,081,475	14,793,536	123,196,708

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

- การใช้กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชนจังหวัดสงขลา โดยจัดสวัสดิการครอบคลุมการชราภาพ โดยผู้ส่งเงินสัจจะ 15 ปี และมีอายุครบ 60 ปี จะได้รับบำนาญเดือนละ 300 บาท และสูงสุดเมื่อผู้ส่งเงินมีสัจจะ 60 ปี และมีอายุครบ 60 ปี หรือส่งเงินตั้งแต่เกิด จะได้รับบำนาญเดือนละ 1,200 บาท
 - การตั้งธนาคารหมู่บ้านเป็นฐานในการระดมทุนเพื่อจัดสวัสดิการบำนาญผู้สูงอายุให้คนในชุมชน โดยรวมตัวเป็นศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา คือ เมื่อเป็นสมาชิกครบ 10 ปี ได้รับเงินบำนาญไม่เกิน 200 บาทต่อเดือน หากเป็นสมาชิกครบ 60 ปี ได้รับเงินบำนาญไม่เกินเดือนละ 2,500 บาท
- ขณะนี้ชุมชนได้ตื่นตัวมากในการจัดสวัสดิการชุมชน มุ่งให้เกิด “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล” ตั้งแต่ปี 2547 เป็นการสมทบเงินทุนจาก 3 ฝ่าย คือ จากชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐส่วนกลาง (พม.) ผลจากการขับเคลื่อนขบวนการสวัสดิการชุมชน ในช่วงปี 2548-2550 ได้มีกองทุนสวัสดิการชาวบ้านแล้ว 650 ตำบล จากข้อมูลตามตารางที่ 20 แสดงว่า มีจำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก 4,416 หมู่บ้าน สมาชิก 1,023,076 ราย เงินทุนสวัสดิการ 134,374,197 บาท ซึ่งส่วนใหญ่มาจากทุนภายในชุมชนประมาณร้อยละ 85 คือมาจากการออมของสมาชิก จากฐานการออมวันละบาท อีกส่วนหนึ่งมาจากผลกำไรของกลุ่มออมทรัพย์ หรือผลการดำเนินการของกองทุนต่าง ๆ ในระดับตำบล

ตารางที่ 21 รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค จำแนกตามกลุ่มอายุ

กลุ่มอายุ	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)		ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ต่อเดือน (บาท)	
	ปี 2545	ปี 2550	ปี 2545	ปี 2550
วัยแรงงาน				
15-19 ปี	3,569	5,022	2,699	4,110
20-29 ปี	4,407	6,564	3,179	5,170
30-39 ปี	4,259	6,197	2,951	4,805
40-49 ปี	4,509	6,449	3,073	5,002
50-59 ปี	4,594	6,956	2,996	4,993
วัยสูงอายุ				
60-69 ปี	3,724	5,234	2,570	4,028
70-79 ปี	3,250	4,965	2,425	3,816
80 ปีขึ้นไป	3,277	4,934	2,442	3,801

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2545 และ 2550 จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

ตัวอย่างของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดสรรสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ เช่น ตำบลสะโน อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จัดสรรเงินออมวันละ 1 บาท เป็นบำนาญผู้สูงอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปี เป็นสมาชิกมาแล้ว 15/20/25 ปี ได้รับ 300/400/500 บาทต่อเดือน หรือตำบลไชยราช อำเภอสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จัดสรรเงินฝากเดือนละ 9 บาท/คน เป็นบำนาญแก่ผู้สูงอายุ สำหรับสมาชิกอายุครบ 60 ปี เป็นสมาชิกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ได้รับสวัสดิการบำนาญเดือนละ 50-200 บาท และจัดสรรเงินฝากเดือนละ 1 บาท/คน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุด้านภูมิปัญญา จิตใจ สุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ เป็นต้น

สัดส่วนการออมต่อรายได้ยังไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในยามสูงอายุ

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2545 และ 2550 พบว่าผู้สูงอายุมีรายได้เฉลี่ยลดลงจากในช่วงวัยแรงงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปี 2550 รายได้เฉลี่ยของคนอายุ 60-69 ปี อยู่ที่ 5,234 บาทต่อเดือน ต่ำกว่ารายได้ของคนอายุ 50-59 ปี ซึ่งเฉลี่ยที่ 6,956 บาทต่อเดือน หรือคิดเป็นร้อยละ 24.8 ขณะที่ค่าใช้จ่ายในการบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนลดลงร้อยละ 19.3 จาก 4,993 บาท เป็น 4,028 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อประชากรวัยแรงงานก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ จะมีโอกาสในการทำงานน้อยลง แม้ว่าบางส่วนจะทำงานต่อเนื่อง แต่จะมีรายได้น้อยลง ขณะที่ยังคงมีความจำเป็นใช้จ่าย โดยเฉพาะรายจ่ายด้านสุขภาพที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามวัย

ปัจจุบันมีแรงงานในระบบที่มีการออมเงินเพื่อชราภาพจำนวน 13.68 ล้านคน ซึ่งจะได้รับเงินบำนาญหรือเงินทุนเลี้ยงชีพหลังเกษียณ อย่างไรก็ตาม ระดับผลประโยชน์ทดแทนของผู้ที่อยู่ภายใต้หลักประกันชราภาพที่มีอยู่นี้ยังไม่พอเพียงกับการใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุ สำนักงานเศรษฐกิจการคลังได้มีการศึกษาความเพียงพอของรายได้หลังเกษียณของแรงงานภาคเอกชนที่มีรายได้อยู่ในระดับเฉลี่ย ซึ่งเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคมและกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และประมาณการว่า หากต้องการเงินใช้ร้อยละ 50 ของเงินเดือนสุดท้าย¹ จะต้องการเงินออมเพื่อใช้หลังเกษียณอายุรวมประมาณ 4.9 ล้านบาท ขณะที่ประโยชน์ทดแทนที่ได้รับจากการประกันสังคมและกองทุนสำรองเลี้ยงชีพรวมกันเท่ากับประมาณ 3 ล้านบาทเท่านั้น นอกจากนี้ แรงงานนอกระบบอีก 21.81 ล้านคน หรือ 2 ใน 3 ยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากระบบที่มีอยู่

¹ รายงานการศึกษา “การออม การลงทุน และการประเมินระบบความปลอดภัยทางสังคมของประเทศไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการสำนักงานเศรษฐกิจการคลังประจำปี 2547 เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2547

การออม : การสร้างหลักประกันรายได้ที่มั่นคงเมื่อสู่วัยสูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อผลิตภาพที่ลดลง และสัดส่วนการออมในช่วงวัยแรงงาน ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในอนาคต รวมทั้งการที่ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากลูกหลานน้อยลง จะเป็นตัวกระตุ้นให้ต้องเตรียมการป้องกัน การเกิดกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก และอาจเป็นปัญหากับครอบครัวและเป็นการของสังคม

ดังนั้น การสร้างหลักประกันด้านรายได้แบบถ้วนหน้าเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงในชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย โดยเริ่มต้นได้ในทันทีด้วยการสร้างความเข้าใจและสร้างพฤติกรรม การออมเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตในระยะยาวตั้งแต่แรกเกิด เช่น กรณีของกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็ดบุญชีเงินออมให้เป็น การรับขวัญเด็กแรกเกิด หรือกรณีวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ก็จะเริ่มออม ตั้งแต่เกิด เพื่อเตรียมความพร้อมและมีเงินทุนที่จะไปประกอบ พืชอาชีพ เป็นต้น เมื่ออย่างเข้าสู่วัยชราก็อาจจะเป็นการกึ่งบังคับ เช่น พรบ. ส่งเสริมให้ประชาชนวัย 20 ปี ต้องออมเงิน รวมทั้งสร้างความ เชื่อมั่นว่าเมื่ออายุครบ 60 ปี จะได้รับเป็นเงินบำนาญ และในช่วง ระหว่างการออมจะได้รับสิทธิประโยชน์มากขึ้น

เร่งพัฒนาระบบและการบริหารจัดการการออมเพื่อสุขภาพแบบถ้วน หน้าให้ครอบคลุมแรงงานที่ทำงานทั้งในและนอกระบบ ทั้งที่บริหาร จัดการโดยรัฐ สถาบันการเงินเอกชน และชุมชน เช่น การขยายการ ประกันสังคมโดยภาครัฐ ให้ครอบคลุมกลุ่มแรงงานนอกระบบที่มี ศักยภาพการออม อาทิ แพทย์ วิศวกร เจ้าของกิจการ ฯ การเร่งขยาย ประเภทประกันชีวิตแบบเงินได้ประจำรายปี เพื่อสร้างเงินบำนาญไว้ เลี้ยงชีพในยามชรา และให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่การเสริมสร้าง กลไกของชุมชนให้เข้มแข็งมาช่วยจัดสวัสดิการเพื่อสุขภาพ โดยการ

ขยายกองทุนสวัสดิการชุมชนทั่วประเทศที่ดำเนินการโดยคนใน ชุมชน เพื่อจัดสวัสดิการให้คนสูงอายุในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น อย่างมีศักดิ์ศรี และเป็นผู้นำทำประโยชน์ต่อชุมชน

การดำเนินการในอีก 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยอาจจะต้องนำ รูปแบบประกันสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วมาประยุกต์ใช้ เช่น มาตรการของประเทศญี่ปุ่น ที่มีรูปแบบหลากหลายทั้งการประกัน รายได้ การประกันสุขภาพ การประกันแรงงาน กรณีว่างงาน เนื่องจากกิจการล้มละลาย ถูกเลิกจ้าง ฯลฯ ผู้ประกันจะได้รับเงิน ช่วยเหลือจากรัฐในช่วงว่างงาน หรือระหว่างหางานใหม่ โดยมี สัดส่วนการรับผิดชอบระหว่างผู้ประกันและนายจ้าง และรัฐบาล ร้อยละ 50 : 50

หากได้มีการสร้างความมั่นคงด้วยการสร้างหลักประกันทาง รายได้ในชีวิตสำหรับผู้จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างครบถ้วนทุกด้าน ดังกล่าวข้างต้น ทั้งในเรื่องการสร้างพฤติกรรมออมของ ประชาชนตั้งแต่วัยแรกเกิด ตลอดจนถึงการพัฒนากระบวนการ บริหารจัดการการออมเพื่อสุขภาพในระยะต่าง ๆ ตั้งแต่ระยะ ปานกลางถึงระยะยาวในอนาคต 20 ปีข้างหน้า จะช่วยให้เกิดการ ออมในระดับบุคคลเพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงของผู้สูงอายุที่จะตกอยู่ ในภาวะยากลำบาก และทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น รวมทั้งเป็นการ เตรียมประชาชนให้มีส่วนรับผิดชอบในชีวิตความเป็นอยู่ของ ตนเอง ทั้งนี้ จะส่งผลต่อการยกระดับการออมในระดับประเทศ มากขึ้น สามารถพัฒนาตลาดเงินและตลาดทุน ขยายการลงทุน เพื่อสร้างพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน และเมื่อยกระดับมาตรฐาน การดำรงชีวิตของประชาชนผู้สูงอายุ ก็จะพัฒนามาเป็นทุนทาง สังคมที่ยังประโยชน์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมของ ชุมชน และประเทศให้เข้มแข็งต่อไป